

2.5

העיתון כאמצעי השפעה – התפכחות

לרגל השנה החדשה שלח העיתון ל'אוונג' את ברכת ראש השנה לקוראי המדור "חדשות מקומיות". תחל שנה וברכותיה, הוא איחל לקוראיו, ומצא עצמו מונה את קללותיהן של השנים החולפות: עשר שנים נאבק העיתון על תיקון פגעי הקהילה וייחל לשיקומה; עשר שנים חלפו, אך המצוקות נותרו בעינן ובחלקן אף גברו. לא נותר לו אלא לאחל, לקוראיו שהמצב לא יורע ושלא ייצא מכלל שליטה.

■ תחל שנה

תחל שנה וברכותיה. האם הדבר אפשרי, לדעתכם? על כל פנים יש לקוות לכך, כי הזמן דוחק. רק שלא תיפולנה עלינו שוב הרעות של השנה שזה עתה הסתיימה, יותר מזה אין אנו מבקשים.

ואם נזכה רק לזה, דיינו (dayenou), כך אנו אומרים בליל הסדר, כאשר אנו מונים את הברכות שנפלו בחלקנו בימים ההם.

נסתפק אפוא, ברוב צניעות, במשאלות הבאות:

1. שתיעצר לפחות המצוקה במלאח, שכן נראה שאי-אפשר להקטין אותה.
2. שלא יועלו המיסים על מוצרים כשרים.
3. שיקיצו ועדי קהילותנו מתרדמתם.
4. שימשיכו ונציגינו בוועדה העירונית להעדר מהדיונים שנוגעים לנו כדי שלא יטפלו באינטרסים שלנו בצורה שלומיאלית. האם לא עדיף שלא יזכירו אותנו כלל?
5. שתמשיך הוועדה העירונית, שסירבה בשנים הקודמות לדון במצב התברואה ברובע היהודי, לסרב להתערב גם להבא. בדרך זו תוכל מגיפה מוצלחת, להקטין את מספר התושבים ולאפשר לנו להביא את חברי מועצת העיריה שלנו לידי נקיטת אמצעים שלא היו מביאים להם כל הוקרה או פופולריות לו ננקטו לשם מניעה.
6. שגם להבא לא יחילו את הט'היר הנוגע לקהילות שלנו, כדי למנוע את הסיכון שביצעו יהיה גרוע.

7. שלא יגביל הפרוטקטורט את ההקצבות לבתי הספר שלנו.
8. שלא יתקבלו ילדינו ואמהותיהם וגם [...] סביהם, בבעיטות ובמכות ביום פתיחת שנת הלימודים לפני השער של בתי-הספר היהודיים.
9. שלא תגדל המצוקה עד כדי כך שתוציא את המוני היהודים לרחוב, דבר שיחייב את המנהיגים, כמעשה של אזרחות טובה, להזמין את המשטרה.
10. שהקהילה, שעליה מוטל להקל על מצוקת העניים, תדאג לכליאת מספר גדול ככל האפשר מהם בבית-הסוהר, כמו שעשתה הקהילה של ספי, כדי שרשות בתי-הסוהר תהיה חייבת להזין אותם. זו דרך אלגנטית להענות לדרישותיהם.
11. שיבינו סוף כל סוף הקבצנים את יתרונות המערכת ושילכו כולם להפגין לפני "השירותים הקהילתיים", כדי שיעצרו וגם [...] יקבלו מזון.
12. שיתרבו ימי היציאה של הקבצנים, מה שעשוי לדרבן אותנו לחשוב מעט יותר על מצוקתם.
13. שלא יאבדו חברי הוועד של הקהילה את האומץ לפעול לנוכח אי-הסדר הניצב מולם ושלא יפרשו מתוך יאוש. זה כל מה שאנו מבקשים מהם, לעת עתה.

ואם תתגשמה רק המשאלות הללו, שהן כמעט זניחות, "דיינו", זה יספיק לנו.

(ל'אווניר, 31.8.37, עמוד 13)

אם נרצה, נמצא כאן הומור יהודי בריא; אם נרצה, נמצא כאן ביטוי לבגרות, הואיל והעיתון חדל לקחת את עצמו ברצינות שאפיינה את שנות עלומיו; ואם דווקא נרצה נמצא כאן אפילו קורטוב של יאוש.

לאמונה ביכולתו של העיתון לגרום לשינוי פנימי בקהילה, ולשינוי חיצוני במעמדה ובמעמד חבריה, נוספה נימה ספקנית. לאמונה בעוצמתן של מלים להניע את גלגלי הפעולה, או בכוחן של תמונות מצוקה להפר את שלוותם של הנהנתנים, נוספה מדי פעם נימה של ציניות מריחה, או בלשונו של העיתון:

■ [...] מקנן בנו חשש כבד, שהפרסום הנרחב של מצוקה בלתי-אפשרית אך אמיתית, בסך הכל ינציח את אדישות בני האדם, שקהות חושיהם משתווה להסתנוורתם, ושהם תופסים את זעקות הכאב היוצאות הישר מן הלב כביטוי לכישרון ספרותי.

העיתונאי היהודי מקזבלנקה המגיש באופן קבוע לקוראים המקורבים ליהדות – שבה החסר גדול מהעודף – מנות יותר ויותר מפולפלות שתמיד נדחות באדישות ובגאוה, אינו יודע מה עוד אפשר לומר להם כדי לעניין אותם.

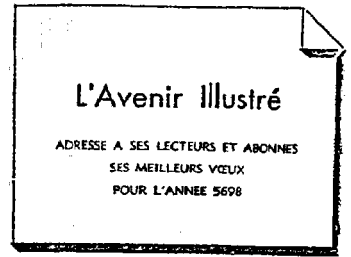
– חלש! הוא חוזר על עצמו!

פוגרומים? כמה נדוש. כבר אלפיים שנה טובחים יהודים ואין הם נכחדים. ערימות זבל, חורבות, עליבות ורפש? זה כבר נאמר באיוב. אין כל חדש (in hadache, nil novi).
– אלוהים, כמה העיתונאים היהודיים משעממים!

(ל'אווניר, 23.6.32, עמוד 8)

ועל כוחן של תמונות:

■ כמה נפשות נדיבות העלו את המגורים העלובים הללו לדרגת מגורים ב"בקתה" מלה שאולי אינה מדברת אל הדמיון, כיוון שהיא אינה מייצגת במדויק את המציאות הקשה ורק מיפה אותה. גם בעניין זה אנו מבינים שלא נוכל לגעת ללבם של קוראינו. נוכל רק לנסות ולשכנע אותם ללכת ולראות במו עיניהם ולהסיק מסקנות. תיאור באמצעות תמונה לא יאמר להם דבר. המסקנה מפחידה: הצילום לא רק שאינו נוגע ללב, אלא

"TAHEL CHANA..."

"Que l'année commence avec ses bénédictions. Croyez-vous que cela soit possible? Espérons-le tout de même, car c'est urgent. Si nous ne retombons pas dans les mélédiction de l'an défilé, nous ne demanderons pas davantage. Et si ce n'était que ça bien, il suffirait... « Deyénu » disons-nous le soir de la Pâque à l'énumération de nos bonheurs passés.

Contentons-nous donc modestement de ceux suivants :

1. — Que la misère des Mellah, puis-je dire, elle ne peut diminuer, s'arrête au moins dans sa progression.
2. — Que les taxes sur les produits « cachés » ne soient pas augmentées.
3. — Que les Comités de nos communautés ne dorment pas davantage.
4. — Que nos « délégués » à la Commission Municipale continuent à être absents des débats qui nous concernent pour que nos intérêts ne soient pas, au moins, maladroïtement défendus. Ne voudrait-il pas mieux que l'on ne parle pas de nous ?
5. — Que la Commission Municipale, qui a refusé les offres présentées de s'occuper de l'hygiène du Quartier Juif, continue à refuser ses interventions. De cette façon une bonne épidémie, en réduisant le nombre des habitants et laissant plus d'espace libre, permettra à nos délégués de prendre des mesures qui, si elles n'étaient que préventives, ne leur mériteraient ni reconnaissance ni popularité.
6. — Que le déshin par les communautés continue à ne pas être appliqué, car il risquerait de faire mal.
7. — Que la Protestation ne restreigne pas les crédits pour nos écoles.
8. — Que nos enfants et leurs mères, et... leurs grands parents, ne soient pas nappés à coup de lettres et de sermons, le jour de la rentrée, à la porte des Écoles Juives.
9. — Que M. le Maire ne s'accroche pas au point d'entraîner une descente des écoles juives dans la rue, ce qui oblige nos mères à se précipiter à aller quérir du secours chez la police.
10. — Que la Communauté, chargée de soulager les miséreux, en fasse moins, comme le fit celle de Salt, le plus grand nombre possible en prison, ce qui oblige l'administration pénitentiaire à les nourrir à ses frais au lieu de leur rendre la vie.
11. — Que les mendicants, comprenant enfin l'avantage du système, cessent de manifester devant les « Services de la Communauté » ce qui entraîne leur arrestation et leur... alimentation.
12. — Que les jours de service des mendicants soient plus fréquents, ce qui nous inciterait, peut-être, à penser un peu plus à leur misère.
13. — Que les membres conseillers de la Communauté ne soient pas découragés par la désorganisation devant laquelle ils se trouvent, et ne se retirent pas écartés. C'est tout ce que nous leur demandons pour l'instant. Et si nous n'obtenons que ces résultats à peu près neutres, « deyénu », cela nous suffit.

אור 58

"תחל שנה"

(ל'אווניר, 31.8.37, עמוד 13)

מצויה בו גם התכונה השטנית להוסיף נופך מתון שהוא מציג, שכן המציאות הקשה ביותר הופכת בתמונה, באורח פלא, לציורית עד מאוד.

אי-היכולת לפרסם בדרך זו ראיות חותכות גרמה לכך שזה זמן רב נטשנו את הרעיון לזעזע את קוראינו באמצעות תמונות.

(ל'אוניר, 29.11.35, עמוד 2)

ידידי ל'אוניר לא הרפו ממאבקם לשינוי פניה של הקהילה במרוקו. הם הוסיפו להטיף לשיקום ולתחייה של החברה היהודית ופעלו למען ביצור מעמדה בחברה המקומית. ואולם, הם לא הסתפקו יותר במצע רפורמיסטי-לאומי לקיום בגולה כמצע בלעדי, ולא בעיתון כדפוס פעולה עיקרי. עתה הם יחפשו דרכים נוספות להשפעה, ויפנו לשלב נוסף במערך ההתארגנות הציונית.

איור 59

יהודי המלאח בקובלנקה.

Photo Wandrin

183 - CASABLANCA. — Juifs dans le Mellach

אחרית דבר

המתנה הציוני נערך מחדש (1936-1939)

הוועידה הארצית, משנת 1936, שבתיאורה פתחנו את היחידה, מהווה פרשת דרכים בפעולתם של הציונים: שינוי בדפוסי פעולתם, בפרישתם הגיאוגרפית, ובסדר יומם הציבורי. בד בבד חלו גם שינויים בסולם העדיפויות של ידידי ל'אווניר. החזרת המאבק למען ארץ-ישראל ולמען הפצת השפה העברית למרכז הזירה דחק לעדיפות שנייה את המאבק לשינוי פני הקהילה והנהגתה.*

* להרחבת היריעה עיינו בנספח ב, עמוד 250.

הוועד הציוני בקזבלנקה – שהחל דרכו בהיקף קטן ומצומצם ושעמו נמנו בעיקר אותם מהגרים לקזבלנקה ובראשם טורש, אשר ייסדו את ל'אווניר אילוסטרה – זכה לקבל תמיכה מצד גרעין של פעילים מקומיים שייצגו את הקהילות החשובות במרוקו. בכוחות מתוגברים הם יצאו לבנות תנועה ציונית ארצית, תנועה בעלת מנהיגות נבחרת ותקנון.

בראשית דרכו נשען הוועד הציוני בקזבלנקה על המוסדות הציוניים באירופה וזכה להכרה ציבורית של הציונים המקומיים במרוקו. הבחירות הגלויות שהתנהלו במסגרת הוועידות הארציות העניקו להכרה זו ביטוי פומבי ודמוקרטי. בוועידה הארצית הראשונה הוא נבחר לשמש חבר בוועד הפועל של התנועה הציונית במרוקו, וברביעית – כנציגה בקונגרס הציוני העולמי הכ"א (יהודה, תשמ"א, עמוד 321, הערה 82).

ש"ד לוי – מעורכיו של ל'אווניר אילוסטרה ונשיא האגודות הפילנתרופיות של בוגרי כ"ח במרוקו – נבחר בוועידה הרביעית לנשיא הוועד הארצי למען הקרנות הלאומיות, שם כיסוי לארגון הציוני במרוקו שכידוע לא זכה להכרה רשמית. מעל במת הנשיאות, כאשר על ראשו הכתר הכפול, הוא יצא בקריאה נרגשת לתומכיו, שלא להסתפק בפעילות פילנתרופית בקהילה. שכן רק באידיאל נעלה יותר, באידיאל הציוני, טמון הכוח להתמודד עם המצוקה היהודית, פנימית כחיצונית (ל'אווניר, 15.2.38, עמודים 4-6).

אוחיון, ידידנו העיתונאי, לא הרפה ממאבקו למען קיום יהודי מלא בגולה, אך יותר ויותר נשא את עיניו לעבר הפתרון הציוני. שנים רבות נעדר שמו מהגרעין הציוני שפעל בקרב

ידידי ל'אווניר. אך במחצית השנייה של שנות השלושים עשה מעשה, והצטרף למזכירות שארגנה את הכנסים למען הקרנות הלאומיות (ל'אווניר, 31.1.37, עמוד 8).

נמצאו למדים שציוני קזבלנקה – שהחלו את פעילותם בהנחה שרק אוריינטציה רפורמיסטית-לאומית, אוריינטציה המכוונת לקידום הקהילה בגולה, עשויה לגייס תומכים לקידום המפעל הציוני בארץ-ישראל – הגיעו למסקנה כמעט הפוכה. מבחינתם, רק החזון הציוני יכול היה לחזק את המחויבות לערבות הדדית, מחויבות חיונית כליכך לקידום ענייני הקהילה המקומיים.

נשאלת השאלה, מה עלה בגורלם של ידידי ל'אווניר מפאס שעליהם לא הרחבנו את הדיבור מאז ראשית דברינו ביחידה. ובכן, לאחר שנים של חידלון היתה גם להם עדנה: הם השתתפו בכנסים הארציים של התנועה הציונית, הם תרמו כספים, פתחו מועדוני נוער וקורסים לעברית מודרנית. ואולם, כדי להימנע ממפח הנפש שהיה מנת חלקה של קבוצת העלייה הספונטנית שקמה בשנות העשרים, הם הקימו חוות הכשרה לעולים. בינתיים הצטרפו לחווה רק חמישה, אך גם זו התחלה... (ל'אווניר, נאום בן שמחון בכנס הארצי, 29.2.36, עמוד 13).

שנים עוד יעברו עד שטפטוף העולים ממרוקו יהפוך לזרם אדיר, אך גם האופטימיסטים שבין זקני פאס ודאי לא שיערו, שחזונם יתממש תוך שנות דור.